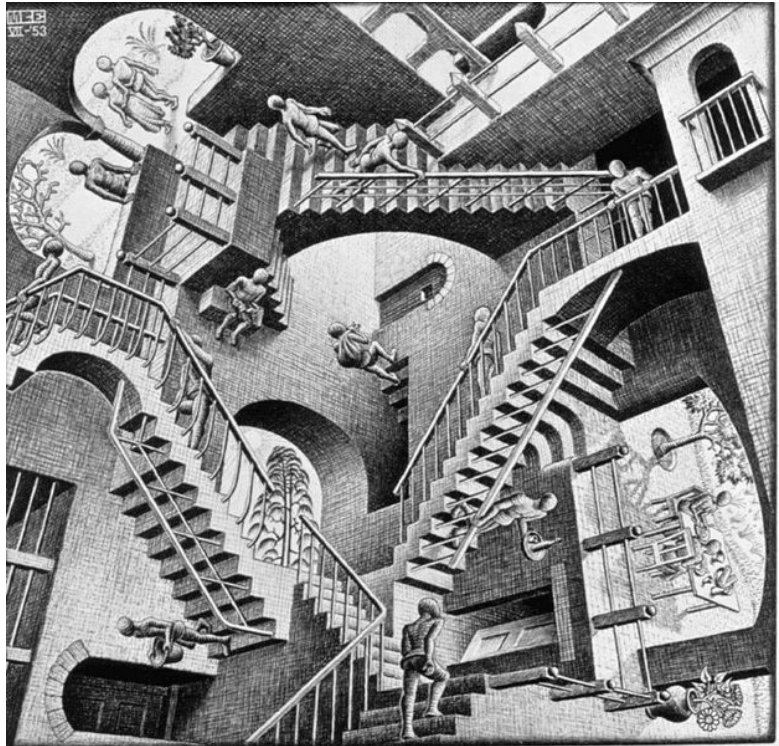

Relativisme

als antwoord op het nihilisme

Daan Kuijs

3244334

Bachelorscriptie Wijsbegeerte

Juli 2012

Begeleider: Piet Steenbakkers

¹ M.C. Escher.

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 2	
2.1 <i>Correspondence theory</i> en realisme	5
2.2 Goodman	6
2.3 Gettier-probleem	8
2.4 Relativisme	10
2.5 Richard Rorty	12
Hoofdstuk 3	
3.1 Traditioneel tegenargument	14
3.2 Boghossians tegenargument	15
Conclusie	17
Literatuurlijst	19

Inleiding

"Anything goes", "Voor elke propositie P is er een propositie niet-P die even gerechtvaardigd is". Zulke uitspraken zijn welbekend voor degenen die zich hebben verdiept in de discussie rondom het nihilisme. Hoe oud het ook mag zijn – en welke vorm het door de jaren heen ook heeft aangenomen – het nihilisme lijkt nog steeds niet weerlegd. Van de Sceptische school in de Oudheid, het inductieprobleem van Hume, Nietzsche's aanval op de Christelijke moraal, tot de eigen verantwoordelijkheid van Sartre en het absurdisme van Camus. Overal schemert het nihilisme – soms subtiel, soms sterk – doorheen, maar nergens in de geschiedenis heeft het een absoluut en definitief antwoord gekregen.

Dat het nihilisme in veel ideeën en theorieën een rol speelt mag duidelijk zijn. Wat echter een precieze formulering van dit nihilisme is, blijft vaak onduidelijk. Devine definieert het nihilisme als de overtuiging dat niets er toe doet. Er is geen reden om bepaalde handelingen of gevoelens boven anderen te verkiezen.² Op dit punt moeten we echter twee domeinen van het nihilisme onderscheiden. Wanneer 'nothing matters', kan zich dat uiten zowel op ethisch als op epistemologisch gebied. Devine's formulering van het nihilisme lijkt zich op het ethische domein te richten. Hij heeft het immers over redenen ofwel motivaties om te *handelen*.

In dit paper zal ik me echter gaan richten op het domein van de epistemologie. Voor een definitie van het epistemologische nihilisme dat ik in de rest van het paper zal gebruiken, richt ik mij tot Stanley Rosen. Rosen stelt dat epistemologisch nihilisme inhoudt dat voor elke rechtvaardiging van een propositie P, er evenveel rechtvaardiging kan worden gevonden voor de propositie niet-P.³ Voor het wetenschapsfilosofisch debat betekent dit dat de notie van waarheid radicaal verandert. Wanneer elke rechtvaardiging voor een propositie even goed is, dan kan elke propositie 'waar' zijn, en dat maakt 'waarheid' tot een betekenisloos begrip. In de definitie van het nihilisme die ik voor dit paper hanteer, wordt het bestaan van waarheid dus ontkend.

Toch gebruiken wij zowel in het dagelijks leven als in de wetenschap het concept 'waarheid'. Betekent dit dat men de verkeerde concepten toepast op de werkelijkheid? Dat men de zoektocht naar kennis moet opgeven? Dat hoeft niet per se. In dit paper zal ik onderzoeken in hoeverre het relativisme eventueel een antwoord zou kunnen vormen op dit probleem van het nihilisme. Het relativisme is een brede term waar men van alles onder verstaat. De meest voorkomende algemene definitie op epistemologisch gebied is echter dat waarheid altijd afhankelijk is van bepaalde (vaak onopgemerkte) voorafgaande aannames.⁴ Dit maakt dat kennis nooit absoluut kan zijn maar altijd afhankelijk zal zijn van proposities die niet bewezen zijn maar slechts aangenomen zonder rechtvaardiging. Door een bepaalde set aan proposities aan te nemen creëert de mens zijn eigen kader of

² Philip Devine, *Relativism, Nihilism, and God* (Notre Dame (IN): Notre Dame University Press, 1989), 57.

³ Stanley Rosen, *Nihilism* (London: Yale University Press, 1969), 5.

⁴ Onder andere: Philip Devine, James Harris, Larry Laudan.

wereldbeeld waarin vervolgens uitspraken getoetst kunnen worden aan dit soort relatieve waarheid.

Rorty claimt dat wij deze grondaannames kiezen op basis van pragmatische redenen.⁵ Sommige 'ways of talking', zoals Rorty het noemt, verkiezen we boven anderen omdat deze nuttiger en bruikbaarder zullen blijken om onze behoeftes te bevredigen.⁶ Een consequentie hiervan is wel dat men het idee van de wetenschap als 'mirror of nature' zal moeten verlaten. Dit is het idee dat we door middel van de wetenschap op een objectieve manier (of vanuit een God's eye view, zoals Putnam het noemt⁷), de natuur kunnen weergeven zoals die *echt*, op zichzelf is.⁸ Dit idee zal dan moeten worden vervangen door het idee van de natuur als een ongrijpbare wereld waarvan wij geen objectieve en absolute kennis kunnen hebben. De wetenschap dient er dan slechts voor om op dit 'rauwe materiaal' van de natuur⁹ concepten toe te passen die bruikbaar zijn om onze behoeftes te bevredigen.

In dit paper zal ik concluderen dat Rorty's idee over waarheid en kennis een zeer plausibele is en dat zijn theorie deels een antwoord vormt op het nihilisme. Dat doe ik door eerst aan de hand van Goodmans 'grue-paradox' en het Gettier-probleem te onderbouwen waarom kennis en waarheid inderdaad niet absoluut kunnen zijn. Vervolgens zal ik de besproken problemen in het licht van het relativisme plaatsen. Het feit dat waarheid niet absoluut *kan* zijn zal de basis vormen voor verdere argumenten voor het relativisme. In hoofdstuk drie wordt een belangrijk argument van Boghossian tegen het relativisme besproken en uiteindelijk weerlegd. Ten slotte wordt beargumenteerd waarom Rorty's idee over waarheid en kennis een zeer plausibele is.

Of Rorty's theorie bevredigend genoeg is om het nihilisme te sussen zal de lezer moeten bepalen. Echter, wel hoop ik met dit paper te hebben laten zien dat we, omdat het op dit moment (kaders kunnen altijd veranderen) de best mogelijke zienswijze is op kennis en waarheid, de hang naar absolute waarheid moeten laten varen. Alleen zo krijgen we een beter begrip van waar onze kennis op gebaseerd is. En zo zullen toekomstige problemen in de wetenschapsfilosofie adequaat kunnen worden aangepakt.

⁵ Richard Rorty, *Truth and Progress* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 3.

⁶ Rorty, *Truth and Progress*, 3.

⁷ Hilary Putnam, *Reason, Truth, and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), 49.

⁸ Richard Rorty, *Philosophy and the Mirror of Nature* (Princeton (NJ): Princeton University Press, 1979), 131.

⁹ Rorty, *Truth and Progress*, 4.

Hoofdstuk 2

2.1 Correspondence theory en realisme

Nog steeds bestaat er zowel in het dagelijks leven als in bepaalde filosofische en wetenschappelijke kringen de opvatting dat kennis fungeert als een soort 'mirror of nature'. De kennis die de wetenschap vergaart is in dit idee een directe afspiegeling van hoe de natuur *is*. Filosofen die dit idee aanhangen definiëren het begrip waarheid vaak als overeenstemming met de werkelijkheid.

Er zijn veel versies en stromingen van een dergelijke *correspondence theory*. In de Stanford Encyclopedia of Philosophy (SEP) wordt de kern ervan echter helder door David Marian uiteen gezet:

1. X is true if and only if x corresponds to some fact/state of affairs.
2. X is false if and only if x doesn't correspond to any fact/state of affairs.¹⁰

Hierbij zijn 'feiten' of 'stand van zaken' dus inwisselbare begrippen, maar wordt in elk geval de werkelijkheid of natuur bedoeld, zoals die op zichzelf is. Waarheid wordt volgens deze visie dus bereikt wanneer men zijn beschrijving, representatie, propositie of welke uitdrukking dan ook, laat overeenstemmen of samenvallen met bepaalde feiten in de werkelijkheid. Zulke entiteiten in de werkelijkheid lijken verders niets te maken te hebben met de menselijke waarneming. De waarheden die de wetenschap vergaart, staan volgens deze opvatting dan ook los van de mens, die door middel van waarneming en logica tot deze inzichten is gekomen.

Het grootste argument voor waarheid als overeenstemming lijkt te zijn de vanzelfsprekendheid en het *common sense*-gehalte ervan.¹¹ Descartes, William James, Moore, Armstrong, Russell: allen lijken zij het gegeven van waarheid als overeenstemming aan te nemen. Volgens Marian zegt zelfs Kant over waarheid: 'The nominal definition of truth, that it is the agreement of [a cognition] with its object, is assumed as granted'.¹²

Aan een dergelijke notie van waarheid zit echter een groot nadeel. Mijns inziens maakt een concept als 'overeenstemming met de werkelijkheid' impliciet een metafysische aanname over die werkelijkheid. Om een beschrijving of propositie te laten overeenstemmen met de werkelijkheid moet die werkelijkheid namelijk al onafhankelijk van onze perceptie zijn. Hij moet bestaan buiten ons. Is dit niet het geval, dan is waarheid niet alleen overeenstemming met de werkelijkheid maar ook overeenstemming met de manier waarop we naar de werkelijkheid kijken.

Het realisme verwoordt deze vooronderstelling van de *correspondence theory of truth* als volgt (ook het realisme kent veel versies maar volgens Michael Glanzberg in de SEP is dit de kern):

¹⁰ David Marian, "The Correspondence Theory of Truth," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2008 Edition), ed. Edward N. Zalta, <http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/truth-correspondence/> (geraadpleegd 12 juli 2012).

¹¹ Marian, "The Correspondence Theory of Truth".

¹² Ibidem.

1. The world exists objectively, independently of the ways we think about it or describe it.
2. Our thoughts and claims are about that world.¹³

Volgens de realist is een tafel dus vierkant op zichzelf, ongeacht wat iemand wellicht over de tafel te zeggen of te denken heeft. 'The realist wishes to claim that [...] there is no sense in which everyday objects and their properties can be said to be dependent on anyone's linguistic practices, conceptual schemes, or whatever'¹⁴, aldus Alexander Miller in de SEP over het realisme.

Ook hier is de grote kracht van deze zienswijze de eenvoud ervan en het *common sense*-gehalte ervan. Het lijkt simpelweg zo te zijn dat wanneer we over een tafel praten, we verwijzen naar een object in de werkelijkheid dat bestaat onafhankelijk van onze verwijzingen ernaar.

Zulke realistische theses impliceren dat onze kennisclaims objectief¹⁵ waar of onwaar zijn, afhankelijk van hoe de wereld op zichzelf is. De realist die zo'n 'wereld op zichzelf' poneert, is dan genoodzaakt deze wereld te plaatsen in het domein van de metafysica. Of zoals Rorty (die later nog uitgebreid aan bod zal komen) het formuleert: 'So they [realists] must construct a metaphysics which has room for a special relation between beliefs and objects which will differentiate true from false beliefs. They also must argue that there are procedures of justification of belief which are natural and not merely local. [...] For to be truly rational, procedures of justification *must* [sic] lead to the truth, to correspondence to reality, to the intrinsic nature of things'.¹⁶

Toch is een dergelijke opvatting van waarheid als overeenstemming met de werkelijkheid op zichzelf mijns inziens achterhaald. Als er al een onafhankelijke werkelijkheid op zichzelf is, dan zullen de huidige wetenschappelijke methodes ons deze niet kunnen laten kennen. De methodes die worden gebruikt in de wetenschap geven daar per definitie onvoldoende zekerheid voor en zijn te afhankelijk van menselijke waarneming, zoals in de volgende paragraaf zal blijken.

2.2 Goodman

Om dit te laten zien zal ik allereerst de 'grue-paradox' van Goodman bespreken. Goodmans grue-paradox stelt de in de wetenschap veel gebruikte methode van inductie ter discussie. Inductie is de formulering van een universele propositie op basis van

¹³ Michael Glanzberg, "Truth," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring Edition 2009), ed. Edward N. Zalta, <http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/truth/> (geraadpleegd 12 juli 2012).

¹⁴ Alex Miller, "Realism," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring Edition 2012), ed. Edward N. Zalta, <http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/realism/> (geraadpleegd 11 juli 2012).

¹⁵ Het begrip 'objectief' zal in heel dit paper – zowel door voor- als tegenstanders – gedefinieerd worden als onafhankelijk van een waarnemer.

¹⁶ Richard Rorty, "Solidarity or Objectivity," in *Relativism: A Contemporary Anthology*, ed. Michael Krausz (New York: Columbia University Press, 2010), 395-397.

specifieke gevallen.¹⁷ Het was David Hume die in de achttiende eeuw al stelde dat oorzakelijke verbanden tussen twee opeenvolgende gebeurtenissen door de mens werd aangenomen in plaats van waargenomen. In plaats van een oorzaak en gevolg kan de mens enkel de conjunctie van twee gebeurtenissen waarnemen. De verbinding tussen de twee gebeurtenissen, namelijk de causatie, bevindt zich niet in de werkelijkheid maar denkt de mens er slechts bij. Het wegvallen van een dergelijk noodzakelijk verband, zorgde voor een filosofische crisis. Hoe kun je immers zeker zijn dat iets telkens opnieuw zal gebeuren indien er geen noodzakelijk verband in de empirische wereld bestaat. Hume stelde dat de mens slechts de gewoonte had om een causaal verband te suggereren omdat in voorgaande gevallen steeds hetzelfde was gebeurd. Volgens deze inductieve 'habit', konden we de toekomstige gevallen voorspellen. Dat de inductieve methode echter alles behalve zekere kennis oplevert, zou ook in de twintigste eeuw nog eens aan de orde komen.

Goodman heeft in de twintigste eeuw laten zien dat de inductieve methode de wetenschap niet verzekert van sluitende en honderd procent zekere kennis. Dat deed hij door middel van het volgende gedachte-experiment. In zijn boek *Fact, Fiction and Forecast* vroeg Goodman ons om smaragden in ons hoofd te nemen die waargenomen zijn gedurende een bepaalde tijd t . Al deze waargenomen smaragden gedurende tijd t bleken groen te zijn. Dus op het moment van tijd t bevestigen de waarnemingen de hypothese dat alle smaragden groen zijn. Daar hoort logischerwijs de voorspelling bij dat een volgende smaragd die we waarnemen ook groen zal zijn.

Maar nu komt Goodman met een nieuw predicaat naast het predicaat 'groen' dat we al hadden. Iets is 'grue', zo zegt hij, wanneer het gedurende een bepaalde tijd t als groen waargenomen is of als het blauw is maar niet waargenomen gedurende die tijd t . Dat betekent dat, wanneer we alle smaragden gedurende tijd t als groen waarnemen, we daarmee voldoende ondersteuning hebben voor de hypothese dat alle smaragden 'grue' zijn. Sterker nog: de hypothese dat alle smaragden 'grue' zijn, is precies even gerechtvaardigd als de hypothese dat alle smaragden groen zijn omdat precies dezelfde (wetenschappelijke) inductieve methode is toegepast. Een consequentie van deze op het eerste gezicht onwaarschijnlijke 'grue'-hypothese is dat daar de voorspelling bij hoort dat na tijd t een volgende smaragd die we waarnemen blauw zal zijn. Dit is echter strijdig met de hypothese op basis van dezelfde methode en dezelfde waarnemingen dat een volgende smaragd die we waarnemen na tijd t groen zal zijn. Een degelijke wetenschappelijke methode zou waarschijnlijk willen zeggen dat de 'groen'-hypothese waar is en de 'grue'-hypothese niet. Maar op basis waarvan?¹⁸

Er zijn twee mogelijkheden om deze vraag te beantwoorden. Het eerste antwoord is dat de 'groen'-hypothese en de 'grue'-hypothese inderdaad even gerechtvaardigd zijn. Men kan daarom ook niet zeggen dat men 'eigenlijk' wil dat de 'groen'-hypothese waar is

¹⁷ John Vickers, "Problem of Induction," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring Edition 2011), ed. Edward N. Zalta, <http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/induction-problem/> (geraadpleegd 25 juni 2012).

¹⁸ Nelson Goodman, *Fact, Fiction, and Forecast* (Indianapolis: The Bobbs-Merrill Company, Inc., 1973), 72-77.

en de 'grue'-hypothese niet. Dan zou immers de ene hypothese bevoordeeld worden op basis van een intuïtie of een dergelijke niet-wetenschappelijke methode.

Ten tweede kan men de inductieve methode zelf ter discussie stellen. Is deze methode voldoende voor de vergaring van kennis die absoluut zeker is en waar niet meer aan getwijfeld kan worden? Het antwoord luidt dan ondubbelzinnig 'nee'. Zoals we hebben gezien, moet men bij het gebruik van de inductieve methode noodgedwongen ruimte overlaten voor twijfel. Let wel: het gaat hier dus niet om de *waarschijnlijkheid* van kennis. Veel van de latere pogingen om Goodmans raadsel op te lossen, bestaan uit het creëren van een criterium waarbij er bij voldoende redelijkheid en waarschijnlijkheid, gezegd mag worden dat er sprake is van wetenschappelijke kennis.

Het punt is juist dat de kennis die wordt vergaard via de inductieve methode niet absoluut *kan* zijn. Hoewel een verschil tussen negenennegentig procent en honderd procent klein lijkt, is er wel degelijk een essentieel onderscheid. Hoe waarschijnlijk een voorspelling ook mag lijken, doordat het noodzakelijke causale verband ontbreekt, kan men nooit *volledig* zeker zijn.

2.3 Gettier-probleem

De meest basale vraag, wanneer we de zekerheid van kennis analyseren, is of men überhaupt van kennis kan spreken. Een algemeen aangenomen concept van kennis werd geformuleerd door Edmund Gettier in 1963. Hij maakte in navolging van onder andere Chisholm en Ayer een soortgelijke definitie van kennis die hij het Justified True Belief (JTB) noemde. Er is sprake van kennis wanneer je een JTB hebt. Een JTB moet aan drie criteria voldoen. Een subject *S* weet dat een propositie *P* waar is als¹⁹:

- 1) *P* daadwerkelijk waar is
- 2) *S* de overtuiging heeft dat *P* waar is
- 3) *S*' overtuiging dat *P* waar is gerechtvaardigd is

De problemen zitten in 1) en 3). Want ten eerste: hoe verifieer je of 1) het geval is? Omdat enkel subjecten kennis kunnen bezitten, zal de verificatie van 1) gepaard moeten gaan met weer een nieuw JTB van een subject. Echter, controleren of dit subject 1) ook daadwerkelijk weet, zal aan de hand van het JTB-model moeten gebeuren. Op deze wijze belandt men in een rechtvaardiging ad infinitum, wat geen bevredigende rechtvaardiging lijkt te zijn.

Ten tweede is er veel gezegd over het derde criterium. Gettier poneerde namelijk tegelijkertijd met zijn definitie van kennis een aantal voorbeelden, die voldeden aan de drie criteria, maar waarvan niemand intuïtief wilde zeggen dat *S* weet dat *P*. Neem het volgende voorbeeld van Gettier:

¹⁹ Edmund Gettier, "Is Justified True Belief Knowledge?," *Analysis* 23 (1963), 121-123.
<http://philosophyfaculty.ucsd.edu/faculty/rarneson/courses/gettierphilreading.pdf> (geraadpleegd 24 juni 2012).

Suppose that Smith and Jones have applied for a certain job. And suppose that Smith has strong evidence for the following conjunctive proposition: (d) Jones is the man who will get the job, and Jones has ten coins in his pocket. Smith's evidence for (d) might be that the president of the company assured him that Jones would in the end be selected, and that he, Smith, had counted the coins in Jones's pocket ten minutes ago. Proposition (d) entails: (e) The man who will get the job has ten coins in his pocket. Let us suppose that Smith sees the entailment from (d) to (e), and accepts (e) on the grounds of (d), for which he has strong evidence. In this case, Smith is clearly justified in believing that (e) is true. But imagine, further, that unknown to Smith, he himself, not Jones, will get the job. And, also, unknown to Smith, he himself has ten coins in his pocket. Proposition (e) is then true, though proposition (d) [...] is false. [...] Smith is justified in believing that (e) is true. But it is equally clear that Smith does not KNOW that (e) is true; for (e) is true in virtue of the number of coins in Smith's pocket, while Smith does not know how many coins are in Smith's pocket, and he bases his belief in (e) on a count of the coins in Jones's pocket, whom he falsely believes to be the man who will get the job.²⁰

In dit voorbeeld is goed te zien hoe Smith voldoet aan de drie criteria. Toch wordt ook hier door Gettier gesteld dat we 'eigenlijk' niet willen zeggen dat Smith kennis bezit over de man met tien munten in zijn zak. Wederom zijn er twee antwoorden.

Ten eerste kan weer worden gezegd dat we onze intuïties achterwege moeten laten omdat een criterium puur wetenschappelijk en theoretisch moet zijn. Intuïties over wat kennis werkelijk is, spelen dan geen rol in het onderzoek naar wetenschappelijke methodes. In dat geval zullen we het voorbeeld van Smith en Jones moeten accepteren en zullen we moeten erkennen dat Smith inderdaad *weet* dat de man met tien munten in zijn zak de baan krijgt.

Dit is echter niet erg bevredigend omdat, als we bovenstaand voorbeeld accepteren, we kennis vergaren op basis van onjuiste rechtvaardigingen. Het lijkt erop dat we ook hier weer zullen moeten stellen dat het JTB-concept niet voldoet om van een subject te kunnen zeggen dat hij zekere kennis heeft. Uiteraard zijn er talloze pogingen gedaan om het Gettier-probleem op te lossen. Vaak kwam dit neer op een uitbreiding van criterium 3), waarin aan de definitie van rechtvaardiging werd gesleuteld. De oplossingen bestonden vaak uit de toevoeging van een externalistisch aspect aan het rechtvaardigingscriterium (zoals Nozick's truth-tracking of Goldman's causal theory²¹). Dat wil zeggen: er is pas aan de rechtvaardiging voldaan wanneer de rechtvaardiging is gebaseerd op iets in de werkelijkheid dat de overtuiging ook daadwerkelijk waar maakt. Maar het probleem van zo'n verwijzing naar de werkelijkheid, is dat een subject onmogelijk de aanwezigheid van zo'n objectief criterium kan nagaan. Zou een subject dit kunnen, dan zou immers het hele concept van JTB overbodig worden. We zouden dan tenslotte simpelweg kunnen stellen dat een persoon kennis heeft wanneer hij op de hoogte is van de stand van zaken in de werkelijkheid.

²⁰ Gettier, "Is Justified True Belief Knowledge?," 121-123.

²¹ Richard Feldman, *Epistemology* (Upper Saddle River (NJ): Pearson Education, Inc., 2003), 81-89.

Er kan dus worden geconcludeerd dat het JTB er niet in slaagt om in kaart te brengen wanneer er sprake is van kennis. Wanneer we middels een concept, dat zo breed gedragen wordt als het JTB²², niet eens kunnen spreken van echte (objectieve) kennis, hoe moet kennis dan worden gedefinieerd? Het lijkt erop dat we op zoek moeten naar een andere definitie van wat kennis is.

2.4 Relativisme

Theorieën en methodes over wetenschappelijke kennis zoals het JTB en inductie zijn dus niet afdoende om van absolute kennis te kunnen spreken. Tot nog toe zijn dit een paar van onze beste theorieën waarop we wetenschappelijke kennis baseren. Als zelfs deze theorieën ons geen kennis kunnen garanderen, dan wordt het tijd om op zoek te gaan naar een andere definitie van kennis.

Dit zal dan een definitie moeten worden waarbij kennis niet absoluut is maar afhankelijk van een bepaald kader dat al aangenomen is. Zo komt Goodman zelf met een 'theory of entrenchment' als oplossing voor zijn 'grue'-paradox. In deze theorie laat Goodman de voorkeur voor de 'groen'- of 'grue'-hypothese afhangen van het gebruik van taal. Wanneer iemand in het spreken van zijn taal uitgaat van groene smaragden en deze aannames blijken nooit weerlegd, dan is de 'groen'-hypothese beter verankerd dan de 'grue'-hypothese.²³ Deze oplossing maakt kennis relatief, want zoals James F. Harris het formuleert: 'Whether a particular emerald is green or grue depends upon whether the observer speaks a green language or a grue language – upon whether 'green' or 'grue' is better entrenched in the language of the observer'.²⁴

Hier zien we een duidelijk voorbeeld van een relativistische oplossing. In het gebruik van de taal worden al bepaalde aannames gemaakt (in dit geval over of een smaragd waarschijnlijk groen of grue zal zijn) waaraan vervolgens de waarheid van een hypothese wordt getoetst.

Bij het JTB hebben we eenzelfde soort constructie gezien. Één van de voorwaarden om van kennis te kunnen spreken is dat er überhaupt iets het geval is in de werkelijkheid. Echter, om te kunnen weten of iets het geval is, is men noodzakelijk afhankelijk van een subjectieve waarnemer. Of iets daadwerkelijk het geval is, is dus afhankelijk van de waarneming van een subject. Pas wanneer de subjectieve waarnemer dit heeft vastgesteld, kan daar een overtuiging van afgeleid worden. Wanneer je simpelweg accepteert dat een dergelijke aanname nodig is om te kunnen spreken van kennis, lijken de problemen te verdwijnen.

Wetenschapsfilosofen zoals Kuhn en Feyerabend hebben tevens de wetenschappelijke methodes flink op de korrel genomen. Hun argumenten kwamen vaak op hetzelfde neer: wat maakt dat rationaliteit en andere zaken waar de wetenschap prat op gaat, zo hoog in

²² Feldman, *Epistemology*, 8-15.

²³ James Harris, *Against Relativism: A Philosophical Defense of Method* (La Salle (IL): Open Court Publishing Company, 1992), 54-58.

²⁴ James Harris, *Against Relativism*, 59.

het objectieve vaandel staan? Feyerabend en Kuhn lieten zien dat voor waarheid, het 'frame of reference' vaak belangrijker was dan 'objectieve' rationaliteit en dat zulke kaders vaak niet met elkaar vergeleken konden worden.²⁵ Of zoals Wittgenstein het zei: 'If a lion could speak, we would not understand him'.²⁶

In hun voordeel spreekt de evolutietheorie van Darwin. Darwin stelt dat in het nageslacht van organismes altijd genetische variatie optreedt, waardoor in de loop van de tijd natuurlijke selectie mogelijk wordt gemaakt. Dat wil zeggen: de organismes waarvan de genetische eigenschappen het beste passen bij hun natuurlijke omgeving, zullen als soort overleven en deze genetische eigenschappen weer doorgeven aan hun nageslacht.²⁷ Eigenschappen die soorten bezitten bestaan dus omdat ze tot dusverre hebben bijgedragen aan de overleving van die soort. Dit betekent dat ook de menselijke vermogens om te kennen en te weten het product zijn van natuurlijke selectie. Zien bijvoorbeeld, is niets meer dan het – door middel van de ogen – interpreteren van lichtdeeltjes/golven die door de ruimte reizen, waardoor we hebben kunnen leren omgaan met onze omgeving. Vanuit deze zienswijze kan het geenszins het geval zijn dat wat wij zien, een objectieve weergave is van de wereld zoals deze op zichzelf is. Zo zijn er talloze verschillende soorten dieren die, door hun *eigen* evolutie, anders met hun omgeving hebben leren omgaan, waardoor zij de wereld 'waarnemen' zoals zij dat het beste kunnen met de eigenschappen die zij bezitten. Zo 'ziet' een vleermuis de wereld door middel van zijn sonarsysteem en zo 'ziet' een nachtvlinder de wereld door middel van zijn voelsprieten.

Oordelen dat het bijvoorbeeld 'waar'²⁸ is dat een tafel rood is, lijkt in dit licht onzinnig. 'De tafel is rood' is niet een uitspraak die waar of onwaar is, maar een concept dat je hersenen hebben gevormd om op deze manier zo goed mogelijk met je omgeving om te gaan.²⁹ Hetzelfde geldt voor het concept waarheid. Waarheid is niet absoluut. Waarheid is slechts een concept waardoor de mens als organisme zo goed mogelijk met zijn omgeving om kan gaan. Dat maakt dat waarheid per definitie afhankelijk is van de kaders waarin een subject zo goed mogelijk met zijn omgeving omgaat. Alleen in het licht van dergelijke kaders kan waarheid een betekenisvol concept vormen. Hierover zullen we in de volgende paragraaf meer lezen aan de hand van Richard Rorty.

²⁵ Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: The University of Chicago Press, 1970), 43-49.

²⁶ Ludwig Wittgenstein, *Philosophical Investigations*, trans. G.E.M. Anscombe (Oxford: Basil Blackwell Ltd, 1986), 223.

²⁷ Charles Darwin, *The Origin of Species: By Means of Natural Selection* (New York: Cambridge University Press, 2009), 62-70.

²⁸ Hier wordt met 'waarheid' overeenstemming met een objectieve werkelijkheid bedoeld.

²⁹ Let erop dat 'omgaan met de omgeving' nog geen correspondentie met de omgeving hoeft te betekenen. Correspondentie met de omgeving vooronderstelt immers een objectieve werkelijkheid terwijl omgaan met de omgeving slechts het vormen van *bruikbare* concepten en theorieën betreft en het vooronderstellen van een objectieve wereld achterwege laat.

2.5 Richard Rorty

Inmiddels hebben we gezien dat waarheid en kennis altijd afhankelijk zijn van bepaalde vooronderstellingen en dat waarheid niet absoluut kan zijn. Maar als de wetenschap geen absolute waarheden kan produceren die de natuur representeert zoals die op zichzelf is, wat doet zij dan wel?

Richard Rorty geeft daar in zijn boek *Truth and Progress* een mooi antwoord op. Hij stelt dat de wetenschap op pragmatische wijze tegen waarheid aan moet kijken. Het pragmatisme is volgens Rorty wantrouwig jegens het dogmatische onderscheid tussen verschijning en realiteit.³⁰ Men *kan* namelijk niets zeggen over de natuur *op zichzelf*. Zo zegt Rorty:

We [pragmatists] think that there are many ways to talk about what is going on, and that none of them gets closer to the way things are in themselves than any other. We have no idea what "in itself" is supposed to mean in the phrase "reality as it is in itself." So we suggest that the appearance-reality distinction be dropped in favor of a distinction between less useful and more useful ways of talking. But since most people think that truth is correspondence to the way reality "really is," they think of us as denying the existence of truth.³¹

Het pragmatisme van Rorty wil het onderscheid tussen verschijning en realiteit dus vervangen door een onderscheid tussen nuttige en nutteloze manieren van praten. In hoeverre een propositie overeenkomt met de 'echte' stand van zaken in de realiteit, valt volgens Rorty niet te zeggen. De filosofen die dit wel nastreven, hangen nog steeds ten onrechte het idee aan dat waarheid overeenstemming betekent met de manier waarop de realiteit is.³²

Dat wil echter niet zeggen dat Rorty het bestaan van een absolute notie van waarheid ontkent. Waarheid is absoluut, aldus Rorty, in de zin dat je niet kunt zeggen: 'waar voor jou maar niet voor mij'. Er bestaat echter geen ander criterium voor waarheid dan het criterium van rechtvaardiging. En rechtvaardiging, evenals nuttiger-om-deze-overtuiging-te-hebben, zal altijd afhankelijk zijn van het betreffende publiek. Hoewel 'waar' dus een absolute term is, zullen de voorwaarden voor de toepassing ervan altijd relatief blijven.³³

De vraag of onze rechtvaardigingen uiteindelijk tot waarheid leiden is volgens Rorty even onbeantwoordbaar als onpragmatisch. 'It is unanswerable because there is no way to privilege our current purposes and interests. It is unpragmatic because the answer to it would make no difference whatever to our practice'.³⁴

Rorty stelt dus dat er geen manier is om te bepalen of onze hedendaagse doelen en perspectieven dichter bij de waarheid zitten, of een vooruitgang zijn, dan voorgaande

³⁰ Rorty, *Truth and Progress*, 1.

³¹ Ibidem, 1.

³² Ibidem, 1.

³³ Ibidem, 2.

³⁴ Ibidem, 4.

doelen en perspectieven. Critici zullen tegenwerpen dat we toch wel degelijk intellectuele en morele vooruitgang geboekt hebben. Maar dit is enkel het geval in het licht van onze eigen hedendaagse doelen. Dat wil zeggen: we kunnen tegenwoordig beter dan onze voorouders de doelen bereiken waarvan we geloven dat ze nu belangrijk zijn, en we kunnen beter omgaan met de situaties waarvan we denken mee te maken te hebben. 'But when we hypostatize the adjective "true" into "Truth" and ask about our relation to it, we have absolutely nothing to say'.³⁵ Het is onmogelijk om te weten of het vermogen om ziektes te genezen, bommen te bouwen, de ruimte te verkennen etc. ons dichterbij zo'n absolute notie van waarheid brengt, aldus Rorty.³⁶

De notie van waarheid als overeenstemming met de werkelijkheid zoals hij op zichzelf is moeten we dan ook laten varen. In plaats daarvan moet een onderscheid gemaakt worden tussen meer en mindere bruikbare kaders. Ook het concept objectiviteit moeten we volgens Rorty laten varen, in zoverre objectiviteit iets betekent als onafhankelijk-zijn van de waarnemer. In plaats daarvan, zo pleit Rorty, moet objectiviteit gezien worden als zo breed mogelijk gedragen intersubjectiviteit. Dit is het hoogste wat door middel van het criterium van rechtvaardiging haalbaar is. Het is immers waarschijnlijk dat zo breed mogelijk gedragen intersubjectiviteit de meest bruikbare en nuttige zienswijzes oplevert.³⁷

³⁵ Ibidem, 4.

³⁶ Ibidem, 4.

³⁷ Richard Rorty, "Solidarity or Objectivity," in *Relativism: A Contemporary Anthology*, ed. Michael Krausz (New York: Columbia University Press, 2010), 395-397.

Hoofdstuk 3

3.1 Traditioneel tegenargument

In het artikel "Relativizing the Facts" probeert Boghossian het pragmatisme van Rorty te weerleggen. Boghossian stelt dat relativisten en pragmatisten (het onderscheid doet er hier niet toe) een propositie altijd zullen moeten inkaderen om hun propositie waar te laten zijn. Boghossian noemt Rorty's pragmatische theorie globaal relativisme en formuleert het op de volgende wijze:

Global Relativism about Facts:

(9) There are no absolute facts of the form, p.

(10) If our factual judgments are to have any prospect of being true, we must not construe utterances of the form:

"p"

As expressing the claim:

"p"

But rather as expressing the claim:

"According to a theory, T, that we accept, p."

(11) There are many alternative theories for describing the world, but no facts by virtue of which one is more faithful to the way things are in and of themselves than any others.³⁸

Het traditionele argument (dat al teruggaat op Plato) tegen het globaal relativisme is volgens Boghossian dat het globaal relativisme ofwel absoluut waar ofwel relatief waar moet zijn. Wanneer het absoluut waar is spreekt het relativisme zichzelf logischerwijs tegen. Daarom moet het relativisme zelf wel relatief waar zijn en is er geen reden voor een aanhanger van het absolutisme om deze theorie aan te nemen.³⁹

Mijns inziens is dit echter geen probleem. Het is immers inherent aan het relativistische systeem dat er geen absolute waarheid is aan de hand waarvan tegenstanders van een theorie overtuigd kunnen worden. De waarheid van een bepaalde propositie is immers afhankelijk van een vooraf aangenomen kader, theorie of manier van

³⁸ Paul Boghossian, "Relativizing the Facts," in *Relativism: A Contemporary Anthology*, ed. Michael Krausz, (New York: Columbia University Press, 2010), 178.

³⁹ Boghossian, "Relativizing the Facts," 178. Hetzelfde argument wordt vaak gebruikt tegen de sceptici. Vreemd is dit niet wanneer men bedenkt dat relativisten en sceptici van hetzelfde laken een pak vormen omdat zij beide tegenover filosofen staan die het bestaan van een objectieve externe wereld willen bewijzen.

praten. Aanhangers van het absolutisme hoeven globaal relativisme inderdaad niet te accepteren wanneer zij vanuit een ander kader of theorie vertrekken.

Bovendien is zeker Rorty's vorm van relativisme niet ongeldig, wanneer ervan gezegd moet worden dat dit relativisme 'slechts' volgens een bepaalde theorie waar is. Men zou immers zonder moeilijkheden kunnen stellen dat relativisme waar is volgens een theorie, die voor mensen nuttig en bruikbaar is om te accepteren; zowel voor relativisten als niet-relativisten.⁴⁰

3.2 Boghossians tegenargument

Het feit dat relativisme zelf ook afhankelijk moet zijn van een bepaalde theorie, hoeft dus geen probleem te zijn. Vervolgens komt Boghossian echter met een wat verfijnder argument tegen het relativisme. Hij stelt dat een relativist, wanneer hij wil zeggen:

(1) Er bestonden dinosauriërs

eigenlijk bedoelt:

(2) Volgens een theorie die wij accepteren, bestonden er dinosauriërs

Nu komen we echter in de knoop bij de beoordeling van (2). Is (2) een absoluut of een relatief feit? Absoluut kan (2) niet zijn, omdat er volgens het relativisme geen absolute waarheden bestaan. (2) moet dus wel relatief zijn. In eerst instantie lijkt het, zoals we hierboven hebben gezien, geen probleem om ook van (2) te moeten zeggen:

(3) Volgens een theorie die wij accepteren, is er een theorie die wij accepteren, en volgens deze laatste theorie bestonden er dinosauriërs.

Het probleem is echter dat we nu van (3) weer moeten beslissen of deze claim een absolute of een relatieve is. Wanneer we weer concluderen dat we ook van (3) moeten zeggen dat deze afhankelijk is van een bepaalde theorie, wordt duidelijk dat een relativist, als hij de waarheidswaarde van feiten wil bepalen, belandt in een oneindige herhaling van zetten:

(4) Volgens een theorie die wij accepteren, is er een theorie die wij accepteren, en volgens deze laatste theorie, is er een theorie die wij accepteren ...bestonden er dinosauriërs.⁴¹

⁴⁰ Boghossian, "Relativizing the Facts," 179.

⁴¹ Ibidem, 179-180.

Boghossian zegt hierover: 'But it is absurd to propose that, in order for our utterances to have any prospect of being true, what we must mean by them are infinitary propositions that we could neither express nor understand'.⁴²

Op dit punt trekt Boghossian mijns inziens een te gehaaste conclusie. Hij vergeet een onderscheid te maken tussen de epistemologische discussie die hier gevoerd wordt en het doen van een uitspraak in een alledaagse of wetenschappelijke context. Op het moment dat men op zoek gaat naar *waar* bepaalde kennis vandaan komt en *waar* bepaalde kennis van afhankelijk is, zal men er inderdaad achter komen dat elke propositie weer afhankelijk is van een onderliggende aangenomen theorie.

Dat betekent echter niet dat als we een gewone of wetenschappelijke uitspraak doen, we eigenlijk bedoelen dat die uitspraak waar is, afhankelijk van een oneindig aantal theorieën. Dat zou inderdaad onbegrijpelijk worden. Pas wanneer men onderzoekt *op welke manier* een propositie waar is, komt er een onderliggende theorie in het spel.

Dit is uitstekend mogelijk omdat het hier gaat om een epistemologisch onderzoek naar kennis. Het is dus niet zo dat een oneindige reeks theorieën die ten grondslag ligt aan een bepaalde propositie, op de een of andere manier op ontologische wijze al in de werkelijkheid bestaat. Een onderliggende theorie wordt geformuleerd op het moment dat hij nodig is. Dat wil zeggen: op het moment dat er onderzocht wordt op welke wijze een bepaalde propositie waar is. Dat dit epistemologische onderzoek in principe tot in de oneindigheid door kan blijven gaan, vormt verder geenszins een obstakel. Immers, de standvastige epistemoloog die een dergelijk werk op zich zou nemen, zou theoretisch gezien niet op problemen stuiten. Er is immers geen absoluut eindpunt dat bereikt dient te worden. Alleen wanneer een absoluut eindpunt bereikt dient te worden, vormt oneindigheid een probleem. Zo niet, dan kan er uitstekend met dit concept (net als in de wiskunde) gewerkt worden.

Boghossian gaat er echter wel degelijk vanuit dat ergens in de oneindige formulering van het relativisme een absoluut eindpunt moet zitten. Daarmee heeft Boghossian zijn conclusie al in de premisse van zijn argument zitten. De these van het relativisme is nu juist dat zo'n absoluut eindpunt niet bestaat. Zo is het argument van Boghossian in de kern slechts een simpel: 'nietes'.

Op deze wijze is het argument van Boghossian tegen het relativisme niet geldig. De conclusies die Boghossian uit het argument haalt, namelijk dat er wel enige absolute waarheden moeten bestaan, gaan dus ook niet op. Het relativisme zoals beschreven door Rorty, lijkt dus nog steeds een bruikbare en nuttige theorie om te begrijpen hoe kennis in elkaar zit.

⁴² Ibidem, 90.

Conclusie

In dit paper heb ik geprobeerd een antwoord te vinden op het epistemologisch nihilisme. Het epistemologisch nihilisme wil zeggen dat elke kennisclaim evenveel te rechtvaardigen is. Het is daarom onmogelijk, van welke propositie dan ook te zeggen dat hij meer waar of onwaar is dan elke andere propositie. Waarheid wordt daarmee een betekenisloos begrip.

Dat bepaalde kennisclaims niet beter of slechter te rechtvaardigen zijn dan andere heb ik aangetoond door de bespreking van een paar veel gebruikte theorieën en methodes in de epistemologie. Zo werd bij de Grue-paradox aangetoond dat de veelgebruikte methode van inductie niet een absoluut geldige methode is om kennis te vergaren. Ook de algemeen geaccepteerde JTB-theorie blijkt geen objectieve graadmeter voor kennis of waarheid te zijn.

Als twee van de meest algemeen geaccepteerde methodes voor het verwerven van empirische kennis niet werken, dan wordt het heel lastig om absolute waarheden te kunnen bereiken. Het idee van absolute waarheid wordt zo gedefinieerd dat waarheid overeenstemming met de werkelijkheid betekent. Er zijn zowel wetenschappers als filosofen in de realistische hoek die dit idee aanhangen. Zij geloven dat een propositie de (externe) objectieve wereld kan beschrijven zoals die op zichzelf is. Hierdoor belanden zij van het epistemologische domein in het metafysische domein. De epistemologie van de realisten is er op gericht om tot waarheid te komen, dat wil zeggen, overeenstemming met de ontologische werkelijkheid.

Het is precies deze positie die ik door middel van de Grue-paradox en de JTB-theorie weerlegd heb. In plaats van een absolute notie van waarheid, heb ik in dit paper aan de hand van Rorty een relatieve notie van waarheid voorgesteld. Waarheid is dan afhankelijk van de aannames die een subject noodzakelijkerwijs moet doen om een propositie te kunnen toetsen. De aannames worden gekozen op grond van bruikbaarheid en nuttigheid in verband met de omgeving van de mens.

Het tegenargument van Boghossian bleek uit te monden in een simpel 'nietes' op iets dieper niveau. Hij verwachtte immers ergens een absoluut grondpunt aan te treffen wanneer er van een relatieve propositie gezegd moest worden of deze propositie zelf relatief of absoluut was. De relativistische these is echter dat zo'n absoluut eindpunt niet bestaat.

De conclusie van dit paper moet zodoende zijn dat er slechts relatieve waarheid bestaat. Een absolute waarheid, zoals een epistemologische *correspondence theory of truth* die naar mijn mening poneert door op metafysisch domein een externe objectieve wereld aan te nemen, kan onmogelijk bestaan omdat overeenstemming met de werkelijkheid een ontologische of metafysische basis vereist. Zij eist namelijk dat er feiten in de wereld zijn, of een onafhankelijke wereld zelf, die op zichzelf *bestaat*.

Het lijkt echter bruikbaar om alleen aannames te maken op grond van een epistemologische basis. We kennen alleen een wereld die per definitie afhankelijk is van hoe wij die wereld waarnemen. Alleen op basis van die wereld kunnen we waarheidsuitspraken doen. Op deze manier kunnen we ons beperken tot een epistemologie

en hoeven we geen uitspraken te doen op het gebied van de metafysica. Sterker nog: zelfs onze epistemologie wordt dan gereduceerd tot kaders en proposities zelf die voor ons nuttig zijn om te geloven. Die proposities zullen echter altijd afhankelijk blijven van de kaders waarin wij ons het prettigst voelen. Deze kaders *mogen* wij dan verkiezen boven andere kaders.

Juist in dit 'mogen' ligt het antwoord op het epistemologisch nihilisme. De historische analyse van Rorty stelt dat de mens altijd al de kaders heeft verkozen die haar het beste ligt. De nihilist kan nog tegenwerpen dat dit geen noodzakelijkheid is. Maar met het relativistische pragmatisme in het achterhoofd, zijn we volkomen gerechtvaardigd om de nihilist te negeren en te geloven waar we zelf zin in hebben.

Literatuurlijst

Boghossian, Paul. "Relativizing the Facts" In *Relativism: A Contemporary Anthology*, edited by Michael Krausz, 170-182. New York: Columbia University Press, 2010.

Darwin, Charles. *The Origin of Species: By Means of Natural Selection*. New York: Cambridge University Press, 2009.

Devine, Philip. *Relativism, Nihilism, and God*. Notre Dame (IN): University of Notre Dame Press, 1989.

Feldman, Richard. *Epistemology*. Upper Saddle River (NJ): Pearson Education, Inc., 2003.

Gettier, Edmund. "Is Justified True Belief Knowledge?" *Analysis* 23. (1963), 121-123.
<http://philosophyfaculty.ucsd.edu/faculty/rarneson/courses/gettierphilreading.pdf>
(geraadpleegd 24 juni 2012).

Glanzberg, Michael. "Truth" In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring Edition 2009), edited by Edward N. Zalta.
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/truth/> (geraadpleegd 12 juli 2012).

Goodman, Nelson. *Fact, Fiction, and Forecast*. Indianapolis: The Bobbs-Merrill Company, Inc., 1973.

Harris, James. *Against Relativism: A Philosophical Defense of Method*. La Salle (IL): Open Court Publishing Company, 1992.

Kuhn, Thomas. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: The University of Chicago Press, 1970.

Laudan, Larry. *Science and Relativism: Some Key Controversies in the Philosophy of Science*. Chicago: The University of Chicago Press, 1990.

Marian, David. "The Correspondence Theory of Truth." In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2008 Edition), edited by Edward N. Zalta.
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/truth-correspondence/> (geraadpleegd 12 juli 2012).

Miller, Alexander. "Realism" In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring Edition 2012), edited by Edward N. Zalta.
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/realism/> (geraadpleegd 11 juli 2012).

Putnam, Hilary. *Reason, Truth and History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Rorty, Richard. *Objectivity, relativism, and truth*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

———. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton (NJ): Princeton University Press, 1979.

———. "Solidarity or Objectivity?" In *Relativism: A Contemporary Anthology*, edited by Michael Krausz, 393-408. New York: Columbia University Press, 2010.

———. *Truth and Progress*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

Rosen, Stanley. *Nihilism*. London: Yale University Press, 1969.

Vickers, John. "The Problem of Induction" In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2011 Edition), edited by Edward N. Zalta.

<http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/induction-problem/> (geraadpleegd 25 juni 2012).

Wittgenstein, Ludwig. *Philosophical Investigations*. Translated by G.E.M. Anscombe. Oxford: Basis Blackwell Ltd, 1986.